

Anne-babaya İtaat ve Hürmet

Halil Atalay

E

bu Ümame (r.a) anlatıyor:

Bir adam:

- Ya Rasulallah! Ana-babanın evladı üzerindeki hakkı nedir? diye sordu.

Resul-i Ekrem (s.a.v.):

- Onlar (yani annen ve baban) senin ya cennetin, ya cehennemindir. (Onlara iyilik yaparsan cennete, kötülük yaparsan cehenneme gidersin)"

buyurdu⁽¹⁾.

Ana ve babamız, dünyaya gelişimize sebep oldukları için varoluşumuzu onlara borçluyuz. Hiçbir şeylerini esirgmeden, gereken ihtiyacımızı karşılayarak bizi büyüttüler, yetiştirdiler, bizi hayata hazırladılar. Bu yüzden de bütün varlığımızı onlara borçluyuz. Onlar bizim velinimetimizdir.

Kendi kendimize biraz düşünelim, kendimizi hatırlayabildiğimiz en küçük yaşımıza götürelim, anamız ve babamız bizim için nelere katlanmadılar?

Babamız bizi büyötmek için soğuk-sıcak, zor-kolay demeden çalıştı, çırpındı. Zorluklara ve zahmetlere katlandı. Hiç bir karşılık beklemeden her şeyini bize feda etti. Bunları nasıl unutabiliriz...

Hele anamız, bizi dokuz ay karnında, yürüme çağına gelinceye kadar da kucagında taşıdı. Geceleri uykusunu feda ederek bizi acıkınca göğsüne yasladı, emzirdi, hastalınca bağına bastı, gözyaşı döktü. Büyütünceye kadar nice zahmetlere katlandı. Karşılıksız sayısız fedakarlıklar yaptı. Büyüdükçe derdimiz de bizimle beraber büyüdü. Bunları nasıl unutabiliriz? Bu ye benzeri nedenlerden dolayı Allah'a ve Rasülü'ne itaatten sonra, ana-babaya itaat ve hizmet gelmektedir.

Herşeye layık olduğu değeri veren dinimiz, ana ve babaya karşı gösterilmesi lazım gelen hürmet ve muhabbeti de en güzel şekilde ortaya koymuştur. Esasen bütün prensipleri insanlar arasındaki sevgi, saygı ve hürmet bağlarını kuvvetlendirme, dayanışma ve yardımlaşmayı temin etmek gayesini taşıyan dinimiz anne ve babaya hürmet, itaat ve muhabbet hususuna son derece ehemmiyet vermektedir. İşte izaha çalıştığımız hadis, en açık şekilde bunu ortaya koymakta ve bu hakikatı göstermektedir: "Onlar (annen ve baban) senin ya cennetin, ya cehennemindir." Yani: Baba ve anaya itaat etmenin dinen meşru sayıldığı hususlarda eğer sen onlara itaat edersen onlar senin cennete girmene vesile olurlar. Eğer anne ve babaya itaat edilmesi gereken yerde evlat itaatsizlik ederse anne ve baba onun cehennem ateşine girmesine sebep olurlar. Onlar senin cennete de, cehenneme de gitmene sebep olabilirler. Eğer onlara karşı iyi davranır, gereken vazifeni yaparsan cennete girmene vesile olurlar; aksini yaparsan cehenneme gitmene sebep teşkil ederler.

Cemiyetin temelini teşkil eden ailedir. Ailenin çekirdeği ise anne ve babadır. Aile fertlerinin velinimetini anne ve babadır. Hiçbir kimse kendisine anne ve babasından daha yakın, daha şefkatli birini bulamaz. Karşılıksız sevgi, rekabetiz sevinç, ancak anne ve babanın evladına karşı duyduğu sevgidir.

İnsanların gösterdikleri fedakarlıklar nisbetinde kahraman kabul ederiz. Halbuki bir evlat için anne ve babadan daha büyük bir fedakar düşünülemez. Anne, kanından kan, canından can katarak beslediği yavrusunu dünyaya getirdikten sonra da kendi haline bırakamaz. Onu büyütünceye kadar birçok meşakkat ve sıkıntılara katlanır, geceleri uykusuz, icabında aç kalır, ama yavrularının ızdırabına tahammül edemez. Bunun içindir ki, annelere "şefkat kahramanları" denmiştir.

"ÖF" BİLE DEME

"Dünyada en yüksek hakikat, peder ve validelerin evlatlarına karşı şefkatleridir. Ve en ali (yüce-yüksek) hukuk dahi, onların o şefkatlerine mukabil hürmet haklarıdır. Çünkü onlar, hayatlarını kemal-i izzetle evlatlarının hayatı için feda edip sarfediyorlar."⁽²⁾

Şefkat, hizmet ve muhabbeten ziyade layık ve müstehak olan akrabalar ve akrabaların içinde dahi en hakiki dost, en sadıkmuhib olan peder ve validedir⁽³⁾. Öyle ise her çocuk, o muhterem sadık, fedakar dostlara halisane hürmet ve samimane hizmet ve rızalarını talep ve kalplerini hoşnut etmekle mükelleftir⁽⁴⁾.

Bu hususa Cenab-ı Hakk'ın bizlere olan emri, onlara "Öf" bile demekten kaçınmak şeklindedir:

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine öf bile deme; onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek üzerine tevazu kanadını ger ve "Rabbin, küçüklüğümde onlar beni, nasıl yetiştirmişlerse sende onlara merhamet et!" diye dua et." İsra, 17(23-24)

Evlatları için bir ömür harcayan anne ve babanın, bin bir meşakkatle yetiştirdikleri çocuklarından bekleyebilecekleri en tabii vazife, itaattir. Nitekim İslamiyet, Allah'a itaat ve ibadetten hemen sonra anne ve babaya itaati emretmiştir. Eğer anne ve babanın isteklerinde Allah'ın emirlerine bir aykırılık yoksa, evlada düşen, hemen onlara itaat etmektir:

"Biz insana, anne ve babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü annesi onu nice sıkıntılarla taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce Bana, sonra da anne ve babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak Banadır." (Lokman, 31/14)

"De ki: Geliniz Rabbiniz'in size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin..." (En'am, 6/151)

Anne ve babanın emirlerine itaatsizlik, Hz. Peygamber tarafından, "şirkten sonra büyük günahların en büyüğü" olarak nitelendirilmiştir⁽⁵⁾.

"Allah'ın rızasını kazanmak, ana babanın rızasını kazanmakla olur. Allah'ın gazaba gelmesi ise ana babanın öfkelenmesine bağlıdır. (Onları kızdırmak, Allah'ı gazaplandırır)." ⁽⁶⁾

Hadis-i şerif anne ile babayı razı etmenin evlat üzerine farz; gücendirmenin ise haram olduğuna delildir. Zira Allah'ın rızası onların rızasına; gazabı da onların gazabına bağlanmıştır." ⁽⁷⁾

Kişi, anne ve babasına merhamet, şefkat ve muhabbet nazarıyla bakmalıdır. Hizmetlerini kendi eliyle yapmalı, bu işi başkasına bırakmamalı. Çünkü kişinin anne ve babasına, hocasına, misafirine ve sultanına hizmet etmesi ayıp değildir. Babasından daha fazla fıkıh da bilse ona imamlık yapmamalı, önlerinde yürümemelidir. Ancak yol açmak veya yoldaki engeli kaldırmak için önde yürüyebilir. Bir mecliste onlerine geçmemeli, söz söylemek, yemek ve su gibi konularda onlardan öne geçmemelidir.

Rivayet edildiğine göre, bir şahıs Hz. Ömer'e (r.a.) gelip: "Benim anam-babam o kadar yaşlandılar ki, küçükken onların bana hizmet ettikleri gibi ben de onlara hizmet ediyorum. Onlara karşı haklarını ödemiş sayılır mıyım?" diye sordu. Hz. Ömer (r.a.): "Hayır ödemiş sayılmazsın, zira sen küçükken, onlar sana yaptıkları bu hizmeti, büyüyesin, sağlam ve sıhhatli olasın diye yaptılar. Sen onlara bu hizmeti yaparken yakında ölebilirler düşüncesiyle yapıyorsun" dedi⁽⁸⁾.

Bir kişi Resul-i Ekrem'e gelerek, malını aldığından dolayı babasını şikayet etti. Onu çağırdığında, sopasına dayanarak yürüyebilen bir ihtiyar olduğunu gördü ve oğlunun kendisinden şikayetçi olduğunu söyledi. Adam: "Ya Rasulallah! Ben güçlü iken o çok zayıftı, ben zengin iken o, hiçbir şeyi olmayan bir yoksul idi. Ben ondan hiçbir şeyimi esirgemedim. Şimdi ise ben zayıfım, o güçlü; ben fakirim, o zengin. Bana karşı cimrilik yapıyor, malını vermiyor," dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ağladı ve: "Bu sözü işitince, bu duruma ağlamayacak canlı cansız hiçbir şey yoktur"

buyurarak şikayetçi gence döndü ve: "Sen ve malın babana aitsiniz" buyurdu⁽⁹⁾.

İslam, anne ve babaya isyan etmeyi, onlara kötü muamelede bulunmayı şiddetle yasaklamıştır. Caferi Sadık'ın (r.a.h.) dediği gibi; Yüce Allah anne ve babaya karşı olumsuz bir tavır olarak "öf" demekten daha hafif bir şey bile olsaydı onu da yasaklardı. Anne ve babaya asi olmanın hafif şekli "öf" demektir. Çocuğun anne ve babasına sert bakması da isyankarlıktır.

ANNE-BABAYA İTAATIN SINIRLARI VE ÖLÇÜLERİ

1- Anne ve babaya itaat Allah'a (c.c.) itaattir. Anne ve babaya hayır ve iyilik yapmak ibadettir.

2- Anne ve babaya itaat, Allah'a (c.c.) itaat şartına bağlanmıştır. Bu itaat şeriatın kabul ettiği hudutlar çerçevesinde olmalıdır. Bu çerçeve içinde ne Allah'ın (c.c.) hukukuna tecavüz vardır, ne de kulların hukuku zayi olur. Allah'a isyan olmayan şeyde onlara itaat etmek, Allah'a itaattir.

Baba ile evlat arasındaki kural bozulur, anne ve baba çocuklarını şirk ve isyana davet ederlerse, çocuğun onlara itaat etmemesi lazımdır. Allahu Teala, ayet-i kerimenin sonunda (Lokman, 31/15), anne ve baba insanı şirkte davet etmedikleri sürece müşrik dahi olsalar, kendilerine itaat edilmesini ve emirlerinin yerine getirilmesini emretmektedir. Çünkü onların evlat üzerindeki hakları çok büyüktür. Ancak Allah'a (c.c.) isyan edilecek yerde onlara itaat yasaaktır.

3- Dinen mahzurlu olan şeylerde anne ve babaya itaat edilir mi?

Allame Kurtubi şöyle der: "Günah işlemekte veya farzlardan birisini terketmekte anne ve babaya itaat edilemez. İtaat ancak mübah olan şeylerde lazımdır."

Hasan-ı Basri'den şöyle rivayet edilmiştir: "Bir anne şefkatinden dolayı çocuğunun yatsı veya sabah namazına mani olmaya çalışırsa ona bu hususta itaat edilmez."

Bu ayet anne ve baba kafir ve fakir oldukları takdirde mümkün olduğu kadar yardım edilmesine delalet eder. Çocuk anne ve babasına tatlı bir dille İslam'a davet etmelidir. Hz. Ebubekir'in kızı Esmâ, müşrik olan süt annesi yardım istemek için gelince Rasullullah'a (s.a.v.) "Süt annem yardım istemek için yanıma gelmiş. Yardım edebilir miyim?" diye sordu. Rasullullah (s.a.v.), "Evet, yardım edebilirsin" buyurdu⁽¹⁰⁾.

4- Anne-baba kötü fiil işlerse ne yapılır?

"Bir kimse ana ve babasının şer'an günah olan, örfte ayıp ve ar olan fena bir fiil işlediklerini gördüğünde onlara bir defa bu fena fiili bırakmalarını emreder, kabul ederlerse ne ala, hoş görmezlerse sukut edip bir daha emretmez, fakat onlar için dua ve itîğfar eder." ⁽¹¹⁾

5- Anne ve babanın haklarına çok dikkat etmeli, başkalarını onlara tercih etmemelidir: "Ümmetim şu

beş şeyi yaparlarsa, ona bela ve musibet gelir: ...Adam karısına itaat edip anasına isyan ettiği, arkadaşına iyilik edip babasına kötülük yaptığı zaman..." (12).

ANNE VE BABAYA İTAAT, İYİLİK ve HÜRMETİN DÜNYEVİ ve UHREVİ FAYDALARI

1- Anne ve babaya itaat, ömrün uzamasına ve rızkın bollaşmasına sebep olur: "Kim rızkının genişletilmesini ve ömrünün uzatılmasını arzu ederse, ana babasına iyilik yapsın ve akrabasını ziyaret etsin." (13).

2- Hz. Ayşe'den (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Rüyada kendimi cennette gördüm. Orada Kur'an okuyan birisinin sesini duydum. Onun kim olduğunu sordum. Harise b. Numan olduğunu söylediler. Rasulullah (s.a.v.) Hz. Ayşe'ye, "İşte iyilik böyledir, iyilik böyledir; Harise, insanlar arasında anasına en çok iyilik edendir" buyurmuştur (14).

Anne ve babaya itaat ve iyilik, cennete girme sebebidir. Başka bir hadisi şerifte bu husus şöyle dile getirilir: "Baba, cennetin orta kapısıdır" (15).

3- Kim, anne ve babasına iyilik yaparsa, çocukları da ona iyilik yapar, kim de anne ve babasını üzerse daha dünyadayken cezasını çeker:

"Başkalarının hanımlarına iffetli davranın ki, sizin hanımlarınız da iffetli ve namuslu olsunlar. Babanıza ve büyüklerinize iyilik yapınız ki, çocuklarınız da size iyilikte bulunsunlar..." (16).

"Allah Teâlâ, anne babaya kötülük hariç dilediği her günahın cezasını Kıyamet gününe erteleyebilir. Allah anne babaya kötülük yapanın cezasını hayatta iken ve daha ölmeden önce dünyada verir" (17).

İbn-i Abbas'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Müslüman ana-babaya sahip olan bir müslüman, Allah'tan sevap bekleyerek onların hizmetinde bulunur ve itaat ederse, Allah ona muhakkak cennetten iki kapı açar. Eğer ana-babadan biri bulunursa, bir kapı açar. Eğer onları kızdırırsa, onun rızasını kazanmadıkça cehennemden iki kapı açar, eğer birini kızdırırsa cehennemden bir kapı açar."

- Eğer ana-baba o çocuğa zulüm etmiş olsalar da mı? (diye soruldu).

- Çocuğa (dünya işlerinde) zulmetmiş olsalar dahi (rıızalarını almadıkça, Allah ondan razı olmaz), cevabını verdi (18).

Abdurrahman Cami (k.s.) der ki: "Ben annemi nasıl sevmem ki; o, beni bir müddet karnında, uzun bir zaman da kucağında, ölünceye kadar kalbinin şefkat köşesinde taşımıştır. Ona saygısızlık göstermekten daha aşağılık bir şey bilmiyorum."

Annelik duygusu, Şair'in mısralarında şöyle dile gelir:

"İlk kundağın

Ben oldum, yavrum,

İlk oyuncağın

Ben oldum!

Acı nedir, tatlı nedir? bilmezdim:

Dilin, damağın ben oldum!

Elinin ermediği,

Dilinin dönmediği

Çağlarda yavrum;

Kolun, kanadın ben oldum...

Dilin, dudağın ben oldum!" (19)

Anne sevgisini dile getiren şu şiiri de hatırlayalım:

"Bir annenin iki yavrusu varmış,

En küçüğü beş yaşında kadarmış,

Bir gün anne küçüğünü severken,

Çocuk demiş:

- Güzel anne seni ben

Ne kadar çok sevdiğimi bilmezsin,

Belki beni sen, o kadar sevmezsin,

- Neden oğlum?

- Çünkü yavrun ikidir...

Senin gönlün iki sevgiyle çarpar,

Benim yalnız bir sevgili annem var" (20).

İTAATSİZLİĞİN SONUÇLARI

"Çocuk, hiç bir iyilikle babanın hakkını ödeyemez; ancak onu köle olarak bulur da onu satın alarak hürriyetine kavuşturursa öder" (21).

Rasulullah (a.s.):

"Burnu yere sürtülsün, (rezil rüsvay olsun), burnu yere sürtülsün, burnu yere sürtülsün dedi.

- Kimin ya Rasulallah? diye sorulunca:

- "İhtiyar ana babasına, yahut da onlardan birine gereken hizmeti yapamayarak cennete giremeyen kimsenin" buyurdu (22).

Abdullah İbn Ebî Evfâ (r.a.) der ki: "Rasulullah (s.a.v.) ile beraberdik. Birisi gelerek:

- Ya Rasulallah! Genç birisi ölmek üzere. Ona: La İlahe İllallah sözü telkin edildi. Ama bunu söyleyemedi" dedi.

Rasulullah (s.a.v.):

- Namaz kılıyor muydu? diye sordu.

Adam:

- Evet, diye cevapladı.

Rasulullah ile birlikte kalkarak o gencin yanına

gittik. Hz. Peygamber (s.a.v.) ölmek üzere olan delikanlıya:

- La ilhe illallah de, diye konuştu.

O da:

- Söyleyemiyorum (gücüm yetmiyor) dedi.

Hz. Peygamber (s.a.v.):

- Niçin? diye sorunca , birisi:

- Anasına isyan ediyordu, diye cevap verdi.

O zaman Hz. Peygamber (s.a.v.):

- Anası yaşıyor mu? diye sordu.

- Evet, dediler.

- Çağırın onu, dedi.

Çağırdılar. Kadın gelince Peygamber (s.a.v.):

- Bu senin oğlun mu? diye sordu.

Kadın:

-Evet, dedi.

- Kızgın alevlerle yanan kocaman bir ateş gördüğünde sana: "Eğer oğlunu başılsarsan biz de bırakırız, yoksa onu gördüğün bu ateşe atacağız" denilse başıslamaz mısın?

- Ya Rasulallah! Öyleyse onu affediyorum.

- Ondan razı olduğuna dair Allah'ı ve beni şahit tut.

- Allah'ın! Sen ve peygamberin şahidimizsiniz, oğlumdan razıyım, dedi.

Hz. Peygamber delikanlıya dönerek:

- Ey delikanlı! "La ilahe illallahu vahdehu la şerikeleh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resuluh" de, diye telkinde bulundu.

O da aynısını söyledi. Bunun üzerine Rasulallah (s.a.v.):

- "Şefaaim sebebiyle onu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun" dedi⁽²³⁾.

Avvam ibni Hüşeb (r.a.) der ki: Günün birinde bir yerde konaklamıştım. Orada bir kabir vardı. İkinci sularına doğru birden bire kabir açıldı. İçinden, başı merkep, vücudu ise insan vücudlu bir adam çıkarak

üç kez anırdı. Sonra kabir (adamın) üzerine örtüldü. Yaşlı bir kadın tiftik veya yün eğiriyordu. O sırada bir kadın:

- Şu ihtiyar kadını görüyor musun? diye seslendi. Ben de:

- Nesi var? dedim.

- O adamın anası.

- Bu nasıl oldu (meselenin aslı nedir)?

- Adam içki içiyordu. Gittikçe de artırdı. Anası ona:

- Yavrurum, Allah'tan kork, daha ne zamana kadar içeceksin bunu? deyince adam anasına:

- Sen ancak eşeğin anırması gibi anırıyorsun (seninki de laf mı) diye karşılık verdi.

Günün birinde ikindiden sonra öldü; (öldüğü günden bu yana) her gün ikindiden sonra bu kabir açılır adam da bu şekilde çıkarak üç kez (eşek gibi) anırır. Sonra kabir üzerine kapanır" dedi⁽²⁴⁾.

Anne ve babanın duası makbul duadır, reddedilmeyen dualardandır⁽²⁵⁾, onları üzen, ezen ve isyan eden, bu dualardan mahrum kalır.

ÖLÜMLERİNDEN SONRA ANNE-BABAYA İYİLİK NASIL YAPILIR?

Ebu Useyd (r.a.), şöyle der: Biz, Peygamber'in (s.a.v.) yanında bulunduğumuz esnada Beni Seleme'den bir adam O'nun yanına gelerek:

- Ya Rasulallah, babam ve anama karşı yükümlü olduğum ödevlerden ölümlerinden sonra yapacağım bir şey kaldı mı? diye sordu.

Peygamber (s.a.v.):

- Evet, dört haslet vardır:

1- Onlara hayır duada bulunmak ve onlara mağfaret dilemek.

2- Vasiyetlerini yerine getirmek,

3- Onların sadık arkadaşlarına ikram etmek,

4- Akrabaya iyilik etmek ki, sana akrabalık ancak onların nesebi tarafından gelir" buyurdu⁽²⁶⁾.

Sözün özü: "Anne ve baba insanın ya cenneti veya cehennemidir." Dine muhalif olmayan konularda onlara itaat eden ve memnun kılan cennete, asi olup, usandıran, eziyet eden ve kızdıran ise cehenneme gider... Yol seçimi, insana kalmaktadır.. Eh, ne diyelim: Görenedir görene, köre nedir köre ne?

